

Веселин Брезин Петър Антов Тая Панчева
Антония Ковачева

КАКВО (НЕ) НИ КАЗВАТ ЕТИКЕТИТЕ?

ПОДОБРИТЕЛИ, КОНСЕРВАНТИ,
ОЦВЕТИТЕЛИ...

ЛЕСОТЕХНИЧЕСКИ
УНИВЕРСИТЕТ

СЛУЖБА ЗА СЪВЕТИ
БИОРЕС

**Веселин Брезин Петър Антов Таня Панчева
Антония Ковачева**

**КАКВО (НЕ) НИ КАЗВАТ
ЕТИКЕТИТЕ?**

**ПОДОБРИТЕЛИ, КОНСЕРВАНТИ,
ОЦВЕТИТЕЛИ...**

**София
2012**

проф. д-р Веселин Брезин, гл. ас. Петър Антоу,
ст. преп. Тая Паучева, ас. Аптоия Ковачева
Какво (не) ни казват етикетите?
Подобрители, коусерванти, оцветители...

Издательска къща при ЛТУ
София
2012

От хилядолетия човечеството оценява една или друга храна най-вече по нейния външен вид, мирис и цвят. Този факт дава основание на фирмите от хранително-вкусовата промишленост да влагат в хранителните продукти различни подобрители на миризмата и цвета на продуктите, така че те да изглеждат привлекателни и неустойими. Основна задача на производителите е да направят конкретния хранителен продукт възможно най-изкусителен за всеки купувач, независимо от неговата възраст.

Специалисти-токсиколози установяват, че значителна част от продуктите, които присъстват ежедневно на трапезата, не само не са безопасни, но дори са изключително вредни. Повечето от производителите на хранителни продукти влагат в храните за ежедневна и постоянна употреба различни консерванти, подобрители, набухватели, оцветители и стабилизатори, чиято основна задача е насочена главно към това храната да изглежда с по-добър външен вид, мирис и цвят. Само търговската индустрия, произвеждаща различни подобрители на миризмите и цвета на продуктите в САЩ, печели годишно повече от 1,4 млрд. щатски долара.

Най-често е възприета международна система, при която добавките в хранителните продукти, които масово консумираме, се означават с буквата Е и цифри след буквата.

Но какво всъщност означават буквите и цифрите и каква е тяхната връзка с нашето здраве?

Обикновено означението е буквата Е, следвана от цифра. Разновидностите на Е са повече от 1000. Така например те могат да бъдат класифицирани в следните няколко групи:

1. оцветители – Е100 до Е181 (употребяват се при производството на сладки газирани напитки, лимонади, бонбони, сладолед);
2. консерванти – от Е200 до Е297 (използват се при производството на колбаси, консервирани храни и др.);

3. киселини, антиоксиданти и соли – от E300 до E385 (употребяват се при производството на шоколад, шоколадови бонбони, млечно-кисели продукти, колбаси и др.);
4. емулгатори и стабилизатори – от E400 до E495 (присъстват в млечните произведения, сладка, конфитюри, десерти и др.);
5. растителни смоли и стабилизатори – от E500 до E579 (служат основно за запазване на формата на продуктите);
6. ароматизатори и подобрители – от E620 до E637 (засилват вкуса и аромата на продуктите);
7. подсладители, овлажнители, антипорести агенти и сгъстителни – от E900 до E1520 (прилагат се при производството на газирани напитки).

Понастоящем в България не е известен броят на фирмите, които произвеждат хранителни добавки, както и не са известни техните възможни действия и съдържание.

Установено е, че близо 10 000 химични вещества проникват в организма на човека под формата на добавки към хранителни продукти – разтворители, подсладители, емулгатори, консерванти.

Безопасни ли са хранителните добавки?

Въпреки че са обявени за безопасни за употреба, някои хора получават алергични реакции от редица съставки, независимо от това дали са натурални или синтетични. Е-числата като информация помагат на тези хора да разберат по-лесно дали храната им съдържа добавка, към която те са алергични, или не.

Голяма част от хората смятат, че добавките се употребяват дори когато няма реална нужда от тях – например при оцветяването на продуктите, но въпреки това не забравяйте, че в по-голямата си част добавките са полезни за организма. Така например консервантите предпазват храната от бързо разваляне, така че тя може да бъде използвана по-дълго време. Голяма част от хранителните добавки, получени от натурални продукти, включително и оцветителите, вече се добавят като заместител на синтетичните.

Оцветители: E100 – E181

Оцветители на храна са всички субстанции, които се прибавят към храната, за да променят или подсилят нейния естествен цвят. Те могат да бъдат естествени или синтетични, могат да бъдат извлечени от растения, билки или насекоми. Докато някои от тях са безопасни за повечето хора, една немалка част могат да предизвикат нежелани реакции.

Тъй като имаме навика да свързваме цветовете с определени вкусове, производителите използват тези добавки, за да свържем цвета с вкуса, който предполагаме, че има храната. Тези оцветители се използват навсякъде – от дъвките до червеното вино.

Смята се, че голяма част от изкуствените оцветители в хранителните продукти причиняват най-различни реакции – от склонност към депресия до астматични симптоми при по-чувствителните индивиди, особено при децата. В Норвегия е забранена употребата на всички видове катрани (каменовъглени смоли) и техните производни.

Число	Наименование	Описание
E100	Curcumin	Оранжево-жълт цвят; извлича се от корените на куркумата (turmeric), но е възможно да бъде произведен изкуствено; използва се при производство на сирене, маргарин, печени сладкиши и готови рибни продукти.
E101	Riboflavin, Riboflavin-5'- phosphate	Среща се обикновено в зелените зеленчуци, яйцата, млякото, употребява се при производство на маргарин и сирене.
E102	Tartrazine	Известно е, че предизвиква астматични пристъпи и уртикария (копривна треска) при децата; води до смущения в щитовидната жлеза (туморни образувания),

		хромозомни увреждания, уртикария (обриви) и превъзбуда. Забранен за употреба в Норвегия и Австрия.
E104	Quinoline Yellow	Употребява се при производството на червила, продукти за коса, одеколони, а също така и в широк кръг медикаменти; предизвиква дерматит. Забранен за употреба в САЩ и Норвегия.
E107	Yellow 7G	Жълт цвят; препоръчва се да се избягва употребата му ; хора, които боледуват от астма може да получат алергична реакция; среща се при производството на безалкохолни напитки. Забранен за употреба в Австралия и САЩ.
E110	Sunset Yellow FCF, Orange Yellow S	Използва се в зърнените храни, производството на хлебни изделия, сладкиши, снакс, сладолед, напитки и рибни консерви; изкуствен произход; включен е в производството на много медикаменти; странични ефекти – уртикария (обрив), ринит (хрема), алергии, превъзбуда, туморни образувания в бъбреците, хромозомни увреждания, коремни болки, гадене, повръщане, стомашно разстройство, непоносимост към храна; забелязани са редица случаи на туморни образувания при тестване на животни. Забранен в Норвегия.
E120	Cochineal, Carminic acid, Carmines	Червен цвят; извлича се от насекоми; рядко се употребява; Препоръчва се да се избягва употребата му.
E122	Azorubine,	Червен цвят; производно на катран (ка-

	Carmoisine	меновъглена смола); може да предизвика нежелани реакции при астматици; типични продукти, в които се среща: сладкарски изделия, марципан, желирани продукти. Забранен за употреба в Швеция, САЩ, Австрия и Норвегия.
E123	Amaranth	Извлича се от малко растение със същото име; употребява се в производството на торти, плодови пълнежи за сладкиши, желирани продукти; възможно е да предизвика астма, екзема и превъзбуда; предизвиква увреждания при новородени и води до фатален край при тестове, направени с животни; има вероятност да предизвиква образуването на ракови клетки. Забранен за употреба в САЩ, Русия, Австрия, Норвегия и други страни.
E124	Ponceau 4R, Cochineal Red A	Синтетично производно на катрана и оцветител. Канцерогенно (причиняващо рак) при тест на животни, предизвиква тежки пристъпи на астма. Забранен за употреба в САЩ и Норвегия.
E127	Erythrosine	Придава червен цвят на черешите, употребява се в консервирани плодове, яйчен крем, сладкиши, снакс; възможно е да предизвика чувствителност към светлината; може да увеличи нивото на хормони в щитовидната жлеза и да доведе до нарушения във функционирането ѝ, доказано предизвиква рак на щитовидната жлеза при опити с плъхове. Забранен за употреба в Норвегия.

E128	Red 2G	Забранен за употреба в Австралия и много други страни, с изключение на Великобритания.
E129	Allura red AC	Оранжево-червен оцветител, който се използва в производството на сладкиши, напитки и подправки, в медикаменти и козметични продукти; изкуствен. Забранен за употреба в Дания, Белгия, Франция, Германия, Швейцария, Швеция, Австрия и Норвегия.
E131	Patent blue V	Забранен за употреба в Австралия, САЩ и Норвегия.
E132	Indigotine, Indigo carmine	Обикновено се добавя в таблетки и капсули; при производство на сладолед, сладкиши, хлебни изделия, сладкарски изделия, бисквити; изкуствена производна на катрана; възможно е да предизвика гадене, повръщане, високо кръвно налягане, кожни обриви, дихателни проблеми и други алергични реакции. Забранен за употреба в Норвегия.
E133	Brilliant blue FCF	Използва се в млечните продукти, сладкиши и напитки; изкуствено произведен; обикновено като алуминиев разтвор или алуминиеви соли. Забранен за употреба в Белгия, Франция, Германия, Швейцария, Швеция, Австрия и Норвегия.
E140	Chlorophyllis, Chlorophyllins	Зелен оцветител – естествен за всички растения; употребява се при оцветяването на восък и масла; употребява се в медицината и козметиката.
E141	Copper complexes	Маслинозелен цвят, не са познати

	of chloropyll and chlorophyllins	странични ефекти.
E142	Green S	Зелен цвят; синтетична производна на катрана; употребява се при консервиран грах, ментови желирани продукти и сосове, пакетирани хлебни изделия и торти. Забранен за употреба в Швеция, САЩ и Норвегия.
E150(a)	Plain caramel	Тъмно кафяв; препоръчва се да се избягва употребата му; употребява се в производството на стриди, соя, плодови консервирани сосове, бира, уиски, бисквити, саламури.
E150(b)	Caustic sulphite caramel	Вж. E150(a)
E150(c)	Ammonia caramel	Вж. E150(a)
E150(d)	Sulphite ammonia caramel	Вж. E150(a)
E151	Brilliant Black BN, Black PN	Черен цвят; извлечен от катран (камено-въглена смола); употребява се в тъмните сосове. Забранен за употреба в Дания, Белгия, Франция, Германия, Швейцария, Швеция, Австрия, САЩ и Норвегия.
E153	Vegetable carbon	Черен цвят, пигмент, извлечен от дървени въглища, употребява се в производството на конфитюри, желирани продукти, ликьори. Забранен в САЩ.
E154	Brown FK	Забранени в САЩ.
E155	Brown HT (Chocolate)	Кафяв цвят, смес от добив на каменни въглища и лазурен оцветител; използва

		се в шоколадовите торти; възможно е да предизвика нежелателни реакции при астматиците, както и алергии; възможно е да засили чувствителността на кожата. Забранени за употреба в Дания, Белгия, Франция, Германия, Швейцария, Швеция, Австрия, САЩ, Норвегия.
E160(a)	Carotene, alpha-, beta-, gamma-	Оранжево-жълт цвят; човешкото тяло го превръща във витамин А в черния дроб; намира се в морковите и другите жълти или оранжеви плодове и зеленчуци.
E160(b)	Annatto (Arnatto, Annato), bixin, norbixin	Червен цвят; извлича се от дърво (<i>Bixa orellana</i>); употребява се като боя за тяло – фабричен оцветител, подпомага храносмилането, употребява се при оцветяване на сирена, масло, маргарин, зърнени храни, сапуни, текстил; причинява уртикария (копривна треска). Препоръчва се да се избягва употребата му.
E160(c)	Paprika extract, capsanthin, capsorubin	Червен цвят, извлича се от червения пипер.
E160(d)	Lycopene	Каротеноид с червен цвят – намира се в домати и червения грейпфрут, може да намали риска от рак.
E160(e)	Beta-apo-8'-carotenal (C 30)	Оранжев цвят; не са познати странични ефекти.
E160(f)	Ethyl ester of beta-apo-8'-carotenic acid (C 30)	Оранжев цвят; не са познати странични ефекти.
E161(b)	Xanthophylls - Lutein	Жълт цвят, извлечен от растения, обикновено се открива в зелените листа, невена и жълтъка на яйцата.

E161(g)	Xanthophylls - Canthaxanthin	Жълт цвят, вероятно извлечен от животински източници (ретинол); пигментът се намира в някои гъби, ракообразни, риба, пера от фламинго.
E162	Beetroot Red, Betanin	Лилав цвят, извлечен от цвеклото; не са познати странични ефекти.
E163	Anthocyanins	Виолетов цвят, добит от цветя и растения; до момента се смята за безопасен.
E170	Calcium carbonate	Минерална сол, употребява се в производството на паста за зъби, бяла боя и почистващи прахове; може да бъде извлечена от минерални скали или животински кости; употребява се за стабилизиране на виното и консервира плодове и зеленчуци; токсичен при употреба в прекалено големи дози.
E171	Titanium dioxide	Бял цвят; използва се при производството на паста за зъби и бяла боя; не са известни странични ефекти.
E172	Iron oxides and hydroxides	Черен, жълт, червен цвят; използва се при обработка на пъстърва и паста от скариди; токсичен при употреба в прекалено големи дози.
E173	Aluminium	Избягвайте употребата му – забранен в някои страни.
E174	Silver	Избягвайте употребата му – забранен в някои страни.
E175	Gold	Избягвайте употребата му – забранен в някои страни.
E180	Latolrubine BK	Избягвайте употребата му – забранен в някои страни.
E181	Tannic acid, tannins	Съставка, избистряща алкохола; извлича се от индийско орехче и от клоните

		на дъбовите дървета; естествен произход – чая.

Консерванти: E200 – E290

Хранителните консерванти представляват натурални или синтетични химикали, които се добавят към храна или към фармацевтични продукти – за увеличаване срока им на годност – независимо дали става въпрос за микробиологичен процес, или различни химични промени.

Някои методи за консервиране включват употребата на сол, захар, оцет, които се смятат за хранителни продукти, а не за консерванти.

Число	Наименование	Описание
E200	Sorbic acid	Добива се от зърна на плодове или чрез синтез. Възможно е да причини раздразнения на кожата.
E201	Sodium sorbate	Не са познати нежелани ефекти.
E202	Potassium sorbate	Не са познати нежелани ефекти.
E203	Calcium sorbate	Не са познати нежелани ефекти.
E210	Benzoic acid	Добавя се към алкохолни питиета, печени изделия, сирена, дъвки, подправки, замразени млечни продукти, ароматни подправки, меки сладкиши, тонизиращи напитки и заместители на захар, употребява се в козметичната промишленост, като антисептик при много лекарства против кашлица, като противогъбично средство; възможно е да предизвика астма; води до неврологични разстройства.
E211	Sodium benzoate	Употребява се като антисептик, като консервант на хранителни продукти, както и

		за прикриване на лоши вкусови качества на храна с ниско качество. Оранжевите безалкохолни питиета съдържат голям процент от него – повече от 25 мг на 250 мл, среща се в млякото, в месните продукти, в сосове, подправки; печени продукти и захарни изделия (близалки); употребява се при производството на редица медикаменти; познат е като причинител на уртикария (копривна треска) и утежняващ астматичните пристъпи.
E212	Potassium benzoate	Хора със склонност към алергични реакции може да проявят различни симптоми при употребата му – вж. 210.
E213	Calcium benzoate	Вж. 212.
E214	Ethyl p-hydroxybenzoate	Избягвайте употребата му – забранен в някои страни.
E215	Sodium ethyl p-hydroxybenzoate	Избягвайте употребата му – забранен в някои страни.
E216	Propyl p-hydroxybenzoate	Възможен алерген.
E217	Sodium propyl p-hydroxybenzoate	Избягвайте употребата му – забранен в някои страни.
E218	Methyl p-hydroxybenzoate	Възможни са алергични реакции – главно кожни раздразнения.
E219	Sodium methyl p-hydroxybenzoate	Избягвайте употребата му – забранен в някои страни.
E220	Sulphur dioxide	Добива се от катран (каменовъглена смола), всички производни на сярата са токсични и са забранени за употреба. Произвежда се чрез гасене на сярна или гипс; знае се, че причинява пристъпи на астма и забавя метаболизма при хора с нарушение

		на бъбречната функция. Разрушава витамин В в организма. Характерни продукти, в които се среща – бира, безалкохолни напитки, сушени плодове, сокове, тонизиращи напитки, вино, оцет, картофени изделия.
E221	Sodium sulphite	Изчистващ комплекс, употребява се в пресния портокалов сок; вж. 220.
E222	Sodium hydrogen sulphite	Вж. 220.
E223	Sodium metabisulphite	Вж. 220.
E224	Potassium metabisulphite	Вж. 220
E225	Potassium sulphite	Вж. 220
E226	Calcium sulphite	Избягвайте употребата му – забранен в някои страни.
E227	Calcium hydrogen sulphite	Избягвайте употребата му – забранен в някои страни.
E228	Potassium hydrogen sulphite	Вж. 220.
E230	Biphenyl, Diphenyl	Забранен за употреба в някои страни; може да се използва в земеделието, обикновено се използва при производството на цитрусови плодове.
E231	Orthophenyl phenol	Забранен за употреба в някои страни; използва се в земеделието, обикновено при производството на круши, моркови, праскови, сливи, сушени сини сливи, сладки картофи, цитруси, ананас, домати, чушки, череши, нектарини.
E232	Sodium	Вж. 231.

	orthophenyl phenol	
E233	Thiabendazole	Забранен за употреба в някои страни, използва се в земеделието, обикновено при производството на citrusови плодове, ябълки, круши, картофи, банани, гъби, месо, мляко.
E234	Nisin	Антибиотик, извлечен от бактерия, открита в бирата, използва се в производството на сирена и доматиена паста.
E235	Natamycin	Задържащ развитието на плесен, добива се от бактерия; понякога се използва в медицината за лечение на гъбични инфекции; възможно е да предизвика гадене, повръщане, анорексия, диария и раздразнения на кожата. Характерни продукти, в които се среща – месо, сирене.
E236	Formic acid	Избягвайте употребата му – забранен в някои страни.
E237	Sodium formate	Избягвайте употребата му – забранен в някои страни.
E238	Calcium formate	Избягвайте употребата му – забранен в някои страни.
E239	Hexamethylene tetramine	Избягвайте употребата му – забранен в някои страни.
E249	Potassium nitrite	Фиксира цветовете и подобрява състоянието на месото; нитритът може да попречи на организма да се снабдява с кислород, което води до задушаване, световъртеж, главоболие; потенциален канцероген, не се разрешава за употреба в храни за бебета и малки деца.
E250	Sodium nitrite	Може да предизвика нервна възбуда и други нежелани реакции; потенциален

		канцероген, забранен за употреба в много държави, възможно е да се комбинира с химикали в стомаха и да образува нитрозамин (азотно съединение). Препоръчва се да се избягва употребата му .
E251	Sodium nitrate	Употребява се при производството на азотна киселина, като подобрител и съхранител на месни продукти (вж. 250).
E252	Potassium nitrate	Може да бъде извлечен от животински остатъци или да има растителен произход; употребява се при производство на барут, експлозивни, торове, както и при съхранение на месото; възможно е да причини нервна възбуда и други нежелани реакции, потенциален канцероген, забранен за употреба в много страни (вж. 249).
E260	Acetic acid Оцетна киселина	Основен компонент на оцета, изкуствено произвеждан от дървесни фибри; употребява се при консервиране за марината на туршии, при лютеници и сосове.
E261	Potassium acetate	Хранителна киселина; да се избягва употребата му от хора с нарушени бъбречни функции – основни продукти, където се среща – сосове, маринати.
E262	Sodium acetate, Sodium diacetate	Хранителна киселина, киселинен регулатор, не са познати странични ефекти при употребата му.
E263	Calcium acetate Калциев ацетат	Хранителна киселина, киселинен регулатор; добива се като продукт при производството на алкохол; от него се произвежда оцетната киселина (оцет), както и при производството на стабилизатори за оцветители.
E264	Ammonium acetate	Може да предизвика гадене и повръщане.

E270	Lactic acid	Хранителна киселина, киселинен регулатор; произвежда се чрез ферментиране на въглехидратите в млечната суроватка, картофите, скорбялата или меласата; затруднява метаболизма при бебетата, употребява се в сладкиши, гарнитурни, безалкохолни питиета (понякога и бира), детски храни и сладкарски изделия.
E280	Propionic acid	Смята се, че причиняват мигрена; те възникват по естествен път при ферментиране на хранителни продукти; при изпотпяване, в храносмилателния тракт на преживните животни; може да се изведе изкуствено чрез етилен и въглеродна молекула или пропионалдеhid (propionaldehyde), чрез природен газ, или при ферментиране на дървесна маса. Най-често се използва при производството на хляб и хлебни изделия.
E281	Sodium propionate	Може да доведе до мигрена – типични продукти, в които се среща – продукти, съдържащи брашно.
E282	Calcium propionate	Вж. 281.
E283	Potassium propionate	Вж. 281.
E290	Carbon dioxide	Извлича се при производството на гасена вар; възможно е да засили ефекта от алкохола; продукти, в които се среща: вино, безалкохолни напитки, сладкарски изделия.
E296	Malic acid	Извлича се от плодове или по изкуствен път; младите хора и малките деца трябва да избягват употребата ѝ.
E297	Fumaric acid	Извлича се от растения от биологичен

		вид, особено от <i>Fumaria</i> . Използва се за подобряване на вкусовите качества, за киселинност, като антиоксидант или като набухвател при приготвяне на торти, както и в производството на безалкохолни напитки.

Киселини, антиоксиданти и соли: E300 – E385

Хранителните киселини се добавят, за да подсилят „вкуса“; действат като консерванти и антиоксиданти. Общо употребявани хранителни киселини са оцетът, лимонената киселина, винената киселина, млечната киселина, ябълчена киселина.

Антиоксидантите като витамин С се проявяват като консерванти, тъй като спират въздействието на кислорода върху храната, и като цяло са полезни за здравето.

Число	Наименование	Описание
E300	Ascorbic acid	Витамин С, възможно е да бъде извлечен синтетично от глюкоза, а натурално се среща в плодове и зеленчуци; добавя се в продукти като сушено месо, зърнени храни за закуска, замразена риба и вино.
E301	Sodium ascorbate	Натриева сол от витамин С.
E302	Calcium ascorbate	Витамин С, може да увеличи формирането на калциеви соли.
E303	Potassium ascorbate	Калиева сол на витамин С.
E304	Ascorbyl palmitate, Ascorbyl stearate	Със същите функции като E300.
E306, E307, E308,	Tocopherols, alpha, gamma, delta	Витамин Е; среща се в много растителни масла, включително соя, пшенични и оризови зърна, семена на памук, царевича;

E309		има функция на антиоксидант за мазните депа в тъканите на организмите, предпазва витамин А от окисляване; ползва се в маргарина и салатени гарнитурни.
E310	Propyl gallate	Извлича се от жлъчка; възможно е да причини гастрит или кожни раздразнения, тази субстанция е забранена за употреба в детски храни, поради възможността да причини нарушения на кръвната картина (methaemoglobinemia); употребява се в различни мазнини, маргарин, гарнитурни, пакетирани продукти.
E311	Octyl gallate	Вж. 310.
E312	Dodecyl gallate	Вж. 310.
E319	Tert-ButylHydroQuinone (ТВНҚ)	Препоръчва се да се избягва употребата му . Причинява гадене, повръщане, блънуване. Смята се, че доза от 5 г е фатална. Продукти, в които се среща: мазнини, олио, маргарин.
E320	Butylated hydroxyanisole (ВНА)	Производно на петрола, забавя развалянето на продуктите, причинено от окисляване; употребява се при масла, дъвки, мазнини, маргарин, ядки, полуготови картофени продукти, полиетиленови хранителни опаковки; не е разрешено за употреба в производството на хранителни продукти за малки деца; предизвиква алергични реакции; нервна възбуда и нетърпимост.
E321	Butylated hydroxytoluene (ВНТ)	Производно на петрола; вж. E320.
E322	Lecithins	Емулгатор, извлечен от соеви зърна, жълтък, фъстъци, зърнени или животински източници; не е токсичен, но свръхдозите причиняват стомашни проблеми, потис-

		кат апетита и причиняват обилно потене; разрешен е за употреба в определена смес при производството на маргарин, шоколад, майонеза, млечен прах; за предпочитане е растителният тип.
E325	Sodium lactate	Извлича се от мляко (лактоза); може да се съдържа в свинското или в суроватката. Малки деца с непоносимост към лактоза може да получат странични реакции.
E326	Potassium lactate	Вж. 325.
E327	Calcium lactate	Вж. 325.
E328	Ammonium lactate	Вж. 325.
E329	Magnesium lactate	Вж. 325.
E330	Citric acid	Хранителна киселина, извлича се по естествен път от лимонената киселина, употребява се в производството на бисквити, консервирана риба, сирене и производни на сиренето продукти, детски храни, торти и полуготови супи, ръжен хляб, безалкохолни напитки, месни продукти.
E331	Sodium citrates	Хранителна киселина; не са познати странични ефекти.
E332	Potassium citrates	Хранителна киселина; не са познати странични ефекти.
E333	Calcium citrates	Хранителна киселина; не са познати странични ефекти при употреба в малки количества.
E334	Tartaric acid	Хранителна киселина, добива се от незрели плодове или от гроздов сок; не са познати странични ефекти, когато се ползва в ограничени количества.
E335	Sodium tartrates	Хранителна киселина; не са познати стра-

		нични ефекти.
E336	Potassium tartrates	Хранителна киселина; не са познати странични ефекти.
E337	Sodium potassium tartrate	Хранителна киселина; не са познати странични ефекти.
E338	Phosphoric acid	Хранителна киселина, извлечена от фосфатна руда, употребява се в продуктите, производни на сиренето; не са познати странични ефекти.
E339	Sodium phosphates	Минерална сол; употреба: разхлабително средство; средство за фиксиране цвета на текстилна боя; при поглъщане на големи количества се нарушава равновесието на калций и фосфор в организма.
E340	Potassium phosphates	Вж. 339.
E341	Calcium phosphates	Минерални соли, открити в скали и кости; употребява се в медикаментите, както и полиращи препарати за полиране на емайл.
E343	Magnesium phosphates	Основен минерал, използва се против изсъхване на продуктите.
E350	Sodium malates	Не са познати странични ефекти.
E351	Potassium malate	Не са познати странични ефекти.
E352	Calcium malates	Не са познати странични ефекти.
E353	Metatartaric acid	Не са познати странични ефекти.
E354	Calcium tartrate	До момента се смята за безопасен.
E355	Adipic acid	Хранителна киселина, води до затлъстяване.
E357	Potassium adipate	Не са познати странични ефекти.
E363	Succinic acid	Избягвайте употребата му – забранен в

		някои страни.
E366	Potassium fumarate	Не са познати странични ефекти.
E367	Calcium fumarate	Не са познати странични ефекти.
E370	1,4-Heptonolactone	Избягвайте употребата му – забранен в някои страни.
E375	Niacin	Витамин В3; естествено се среща в бобени растения, грах или други зеленчуци, мляко, яйца, месо, домашни птици и риба; в дози по-големи от 1000 мг на ден причинява увреждания на черния дроб, диабет, гастрит, увреждания на очите и повишава кръвните телца в пикочната киселина (което причинява подагра); дози по-малки от 50 – 100 мг водят до рязко зачервяване (безопасно, но болезнено), главоболие и стомашни болки.
E380	Tri-ammonium citrate	Може да увреди действието на черния дроб и функцията на панкреаса.
E381	Ammonium ferric citrates	Основен минерал, хранителна киселина, извлечена от лимонената киселина; употребява се като диетично вещество – заместител на желязото в зърнени храни и диетични менюта.
E385	Calcium disodium	Избягвайте употребата му – забранен в някои страни.

Емулгатори и стабилизатори E400 – E495

Емулгаторите способстват на водата и мазнините да останат смесени в единна емулсия – като майонеза, сладолед, хомогенизирано мляко.

Стабилизаторите, уплътнителите и желиращите агенти, като агар или пектин (употребява се в конфитюра) и придават на храната по-голяма твърдост.

Число	Наименование	Описание
E400	Alginic acid	Уплътняващ растителен клей, извлечен от водорасли; употребява се в яйчени крем, в ободряващите продукти, в ароматизираните млека, ледени кубчета, гъст сладолед или мляко; не са познати вредни ефекти, когато се употребява в малки количества.
E401	Sodium alginate	Вж. 400.
E402	Potassium alginate	Вж.400.
E403	Ammonium alginate	Вж. 400.
E404	Calcium alginate	Вж. 400.
E405	Propylene glycol alginate	Уплътняващ растителен клей, извлечен от петрола.
E406	Agar	Уплътняващ растителен клей, извлечен от червеното водорасло; употребява се като разслабително средство, в основата на производствените меса и сладолед.
E407	Carrageenan	Фибри, извлечени от морски водорасли, често свързвани с рака; смята се че носят потенциален токсичен риск, причиняващ язви и ракови образувания.
E410	Locust bean gum	Извлечена от рожков или от плодовете на <i>Ceratonia siliqua</i> ; употребява се при производството на близалки, стимулиращи вещества, есенции, някои тестени продукти, сосове, плодови сокове;

		възможно е да понижава нивото на холестерола.
E412	Guar gum	Извлича се от семената на <i>Cyamopsis tetragonolobus</i> ; предизвиква гадене, образуване на газове в корема, спазми; може да понижи нивото на холестерола.
E413	Tragacanth	Смола от дървото <i>Astragalus gummifer</i> ; употребява се в хранителните и лекарствените продукти, включително капки за нос, тинктури и таблетки; също така се употребява и като съставка в козметични продукти; възможно е да предизвиква алергии.
E414	Acacia gum	Извлича се от сока на <i>Acacia senegal</i> ; лесно се усвоява от човешкия организъм; възможен алерген – успокоява раздразнения в лигавиците на кожата.
E415	Xanthan gum	Извлича се при ферментация на захарни зърна и бактерии.
E416	Karaya gum	Извлича се от дървото <i>Sterculia urens</i> ; често се употребява съвместно с Carob (E 410), при производството на сладолед, сладкиши и крем карамел; употребява се като пълнеж поради възможността да увеличава обема си 100 % в съединение с вода; възможен алерген.
E417	Tara gum	Извлича се от храстите Тара (<i>Caesalpinia spinosa</i>).
E420	Sorbitol	Изкуствен подсладител и овлажнител; употребява се в производството на близалки, сушени плодове, сладкиши, захарни изделия, храни с малко количество калории, фармацевтични сиро-

		пи и очни капки; той е седмият по употреба консервант в козметиката; не е разрешен за употреба в хранителната индустрия за бебета и малки деца; възможно е да предизвика гастрит и стомашни проблеми.
E421	Mannitol	Изкуствен подсладител и овлажнител; възможен алерген, не е разрешен за употреба в храните на бебета и малки деца, тъй като причинява диария и бъбречна дисфункция, а също така гадене, повръщане; типичен за употреба в продукти с ниско съдържание на калории.
E422	Glycerol	Овлажнител и подсладител; извлича се при разлагането на естествените мазнини и основи; обикновено е вторичен продукт при производството на сапун от животински или растителни мазнини; може да бъде извлечен от петролни продукти; употребява се за меките опаковки на наденички, салами и сирена, а също така и в захаросаните сушени плодове, сладкарски изделия, ликьори или водка; в големи количества предизвиква главоболие, жажда, гадене и високо кръвно налягане.
E432	Polysorbate 20	Избягвайте употребата му – забранен в някои страни.
E433	Polysorbate 80	Емулсии, извлечени от животинските мазни киселини; употребяват се като синтетични есенции, тестени стабилизатори и агенти.
E434	Polysorbate 40	Избягвайте употребата му – забранен в някои страни.

E435	Polysorbate 60	Вж. 433.
E436	Polysorbate 120	Вж. 433.
E440(a)	Pectin	Естествено се намира в кората на ябълките; употребява се за уплътняване на мармалади, желета и сосове; в големи количества може временно да причини газове или стомашен дискомфорт.
E440(b)	Amidated pectin	Не са познати странични ефекти.
E441	Gelatine	Възможен алерген; вероятно съдържа 220; да се избягва от астматици и алергични към сулфити.
E442	Ammonium phosphatides	Не са познати странични ефекти.
E450	Diphosphates	Прием във високи дози води до разстройства в организма и нарушение на баланса между калций и фосфат.
E460	Cellulose	Агент против изсъхване на продуктите; не са познати странични ефекти.
E461	Methyl cellulose	Може да предизвика образуване на газове.
E463	Hydroxypropyl cellulose	Избягвайте употребата му – забранен в някои страни.
E464	Hydroxypropyl methyl cellulose	Не са познати странични ефекти.
E4120	Ethyl methyl cellulose	Не са познати странични ефекти.
E466	Carboxy methyl cellulose, Sodium carboxy methyl cellulose	Не са познати странични ефекти.
E469	Sodium caseinate	Не са познати странични ефекти.

E470	Fatty acids salts	Избягвайте употребата му – забранен в някои страни.
E471	Mono & di glycerides of fatty acids	Не са познати странични ефекти.
E472	Fatty acid esters of glycerides	Не са познати странични ефекти.
E473	Sucrose esters of fatty acids	Не са познати странични ефекти.
E474	Sucroglycerides	Избягвайте употребата му – забранен в някои страни.
E475	Polyglycerol esters of fatty acids	Не са познати странични ефекти.
E476	Polyglycerol polyricinoleate	Не са познати странични ефекти.
E477	Propylene glycol esters of fatty acids	Извлича се от нефт; не са познати странични ефекти
E481	Sodium stearyl-2-lactylate	Не са познати странични ефекти.
E482	Calcium stearyl-2-lactylate	Не са познати странични ефекти.
E483	Stearyl tartrate	Избягвайте употребата му – забранен в някои страни.
E491	Sorbitan monos tearate	Не са познати странични ефекти.
E492	Sorbitan tristearate	Може да увеличи абсорбцията на веществата, разтварящи мазни депа в организма.
E493	Sorbitan monolaurate	Избягвайте употребата му – забранен в някои страни.
E494	Sorbitan mono-oleate	Избягвайте употребата му – забранен в някои страни.

E495	Sorbitan monopalmitate	Избягвайте употребата му – забранен в някои страни.

Растителни смоли и стабилизатори: E500 – E585

Растителните смоли се използват като уплътнители или сгъстители. Когато се прибавят към определена смес, те повишават гъстотата ѝ, без да променят съдържанието или вкуса. Увеличават стабилитета и подобряват вкусовите качества на продуктите.

Число	Наименование	Коментар
E500	Sodium carbonates	Не са познати странични ефекти при употреба в малки количества.
E501	Potassium carbonates	Не са познати странични ефекти.
E503	Ammonium carbonates	Дразни лигавиците.
E504	Magnesium carbonate	В медицината се използва срещу киселини и с разхлабителен ефект.
E507	Hydrochloric acid	Безопасен при употреба в малки количества.
E508	Potassium chloride	В големи количества предизвиква гастритно възпаление.
E509	Calcium chloride	Получава се от солената вода.
E510	Ammonium chloride	Трябва да се избягва употребата му от хора с увредени черен дроб или бъбреци; основни продукти – тестени изделия.
E511	Magnesium chloride	Магнезият е основен минерал.
E513	Sulphuric acid	Избягвайте употребата му – забранен в някои страни.
E514	Sodium sulphates	Може да наруши водния баланс в

		организма.
E515	Potassium sulphates	Не са познати странични ефекти.
E516	Calcium sulphate	Извлечен от варовик.
E518	Magnesium sulphate	Разхлабително средство.
E519	Copper sulphate	Основен минерал.
E524	Sodium hydroxide	Избягвайте употребата му – забранен в някои страни.
E525	Potassium hydroxide	Избягвайте употребата му – забранен в някои страни.
E526	Calcium hydroxide	Не са познати странични ефекти при употреба в малки количества.
E527	Ammonium hydroxide	Избягвайте употребата му – забранен в някои страни.
E528	Magnesium hydroxide	Избягвайте употребата му – забранен в някои страни.
E529	Calcium oxide	Безопасен при употреба в малки количества.
E530	Magnesium oxide	Избягвайте употребата му – забранен в някои страни.
E535	Sodium ferrocyanide	Не са познати странични ефекти.
E536	Potassium ferrocyanide	Вторичен продукт при производството на осветителен газ; слабо токсичен.
E540	Dicalcium diphosphate	Избягвайте употребата му – забранен в някои страни.
E541	Sodium aluminium phosphate, Acidic	Избягвайте употребата му – забранен в някои страни.
E542	Bone phosphate	Извлича се от кости; употребява се в сухото мляко и за производство на капучино на прах и др.

E544	Calcium polyphosphates	Избягвайте употребата му – забранен в някои страни.
E545	Ammonium polyphosphates	Избягвайте употребата му – забранен в някои страни.
E551	Silicon dioxide	Не са познати странични ефекти при употреба в хранителни продукти.
E552	Calcium silicate	Извлича се от варовик или от диатомит, противокиселинен; не са познати нежелани ефекти.
E553(a)	Magnesium silicates	Избягвайте употребата му – забранен в някои страни.
E553(b)	Talc	Твърди се, че предизвиква рак на стомаха, среща се в шоколада и сладкарските изделия.
E554	Sodium aluminium silicate	Употребява се в солта, в заместители на сухото мляко; алуминият причинява проблеми на плацентата при бременност и води до Алцхаймер.
E556	Calcium aluminium silicate	Извлечен от минерали; ползва се в сухите млека; вж. E554.
E558	Bentonite	Не са познати странични ефекти.
E559	Aluminium silicate (Kaolin)	Не са познати странични ефекти.
E572	Magnesium stearate	Не са познати странични ефекти при употреба в хранителни продукти.
E575	Glucono delta-lactone	Не са познати странични ефекти.
E576	Sodium gluconate	Избягвайте употребата му – забранен в някои страни.
E577	Potassium gluconate	Не са познати странични ефекти.
E578	Calcium gluconate	Не са познати странични ефекти.
E579	Ferrous gluconate	Запазва цвета на продуктите; извли-

		ча се от желязо и глюкоза; използва се при маслините, хранителните добавки с желязо; безопасен в малки количества.

Аромати/овкусители и подобрители: E620 – E637

Ароматите са добавки, които придават на храната специфичен аромат, като могат да бъдат извлечени от естествени компоненти или да бъдат създадени по изкуствен начин.

Подобрителите на вкуса подобряват естествения вкус на храната. Те се добавят към изкуствено произведените продукти, за да ги направят по-апетитни.

Число	Наименование	Описание
E620	Glutamic acid	Повишава качеството на вкуса, заместител на солта; аминокиселина, среща се в много животински и растителни протеини; възможно е да предизвика проблеми, подобни на E621, а малките деца трябва да избягват употребата му.
E621	Monosodium glutamate	Повишава качеството на вкуса; получава се при ферментацията на меласа, заместител на солта; предизвиква проблеми при хора, страдащи от астма, не се разрешава използването му в хранителни продукти за малки деца и бебета; продукти, в които се среща – консервирани зеленчуци, риба тон, сосове и редица замразени продукти.
E622	Monopotassium glutamate	Възможно е да предизвика гадене, повръщане, диария, стомашни спазми;

		продукти, в които се среща – заместители на солта с ниско съдържание на натрий.
E623	Calcium diglutamate	Производно на солта, не са познати странични нежелани ефекти.
E624	Monoammonium glutamate	Производно на солта, не са познати странични нежелани ефекти.
E625	Magnesium diglutamate	Производно на солта, не са познати странични нежелани ефекти.
E626	Guanylic acid	Може да предизвика подагра.
E627	Disodium guanylate	Изолира се от сардини или като екстракт на маята; възможно е да предизвика подагра, не се разрешава за употреба в хранителни продукти за бебета и малки деца.
E629	Calcium guanylate	Може да предизвика подагра.
E631	Disodium inosinate	Приготвя се от месо или сардини; възможно е да предизвика подагра; не се разрешава за употреба в хранителни продукти за бебета и малки деца.
E633	Calcium inosinate	Може да предизвика подагра.
E635	Disodium 5'-ribonucleotide	Предизвиква сърбеж и обрив по кожата; реакцията зависи от приетата доза – някои организми са по-чувствителни от други; обикновено се среща в чипса, тестени продукти (юфка) и различни пайове. Избягвайте употребата му – забранен в някои страни.
E636	Maltol	Извлича се от кората на лиственицата, от борови иглички, масла и суров малц; може да бъде произведен и синтетично.

E637	Ethyl maltol	Извлича се от малтол.

Подсладителни, овлажнителни, антипорести агенти и сгъстителни: E900 – E1520

Подсладителите, различни от захарта, се прибавят към храната, за да запазят стойността на хранителната енергия (калориите) по-ниска, или защото оказват по-добър ефект при употреба от диабетици или при опазване здравината на зъбите.

Антипорестите агенти намаляват или предотвратяват образуването на пяна (пори) в хранителните продукти, докато сгъстителите представляват субстанции, които при прибавяне към дадена смес повишават вискозността, без да променят други показатели.

Число	Наименование	Описание
E900	Dimethyl polysiloxane	На базата на силикон.
E901	Beeswaxes	Полиращ агент, използва се за гланциране на плодове; може да предизвика алергични реакции.
E903	Carnauba wax	Използва се в козметичната промишленост и при производството на мастила, както и за гланциране на плодове; рядко предизвиква алергични реакции.
E904	Shellac	Извлечен от насекоми; може да предизвика раздразнения на кожата.
E905	Paraffins / Microcrystalline wax	Възможно е да възпрепятства усвояването на мазнините и витамините, може да предизвика рак на червата ; използва се при производството на сладкарски изделия, мая, витамини, сушени плодове.

E907	Refined microcrystalline wax	Избягвайте употребата му – забранен в някои страни.
E913	Lanolin	Извлечен от овча вълна.
E920	L-Cystein	Използва се за обработка на брашно, извлечен от животински косми и птичи пера.
E921	L-Cystin	Вж. E920.
E924	Potassium bromate	В големи количества предизвиква гадене, повръщане, диария, болка. Обикновено се използва в продукти, произведени от брашно.
E925	Chlorine	Разрушава хранителните вещества, канцероген , използва се за обработване (обеззаразяване) на водата, както и в състава на продукти, произведени от брашно.
E926	Chlorine dioxide	Вж. 925.
E927	Azodicarbonamide	Избягвайте употребата му – забранен в някои страни.
E928	Benzoyl peroxide	Използва се за обезцветяване при рафиниране на брашно; астматиците и хора с различни алергии трябва да внимават , вж. 210.
E931	Nitrogen	Използва се при замразяване и вакуумиране; смята се за безопасен.
E932	Nitrous oxide	Смята се за безопасен в малки количества.
E951	Aspartame	Изкуствен подсладител; възможни са много странични ефекти, предимно предизвиква главоболие.
E952	Cyclamic acid	Калциев и натриев циклават, изкуствен подсладител; причинява миг-

		рена и други странични реакции, може да бъде канцерогенен.
E954	Saccharines	Калциев и натриев захарин; изкуствен подсладител, извлечен от толуол.
E957	Thaumatococcus	Изкуствен подсладител, протеин, извлечен от тропическото растение <i>Thaumatococcus danielli</i> ; употребява се за подсладител на вино, хляб и плодове.
E9120	Maltitol, Hydrogenated glucose syrup	Скорбяла; използва се в сладкарската промишленост, сушените плодове, ниско енергийни храни; при големи количества действа разхлабително.
E967	Xylitol	Среща се в малините, сливите, марулитите и цикорията; за комерсиална цел се извлича от дървесина; употребява се в ниско енергийните храни и сладкиши, сладоледа и мармаладите.
E999	Quillaia extract	Пенест агент, емулгант; извлечен от кората на чилийското сапунено дърво (<i>Quillaia saponaria</i>); използва се при производството на бира и сода; лекува и почиства силно омазнена и проблемна кожа.
E1100	Amylase	Извлича се от плесента на гъбите или от свински панкреас.
E1200	Polydextrose	Безопасен в малки дози.
E1201	Polyvinylpyrrolidone	Диспергиращ агент, употребява се за обвивка на таблетки и като изкуствен подсладител.

E1202	Polyvinylpolypyrrolidone	Избистрящ агент за вино; багрилен и колоидален стабилизатор.
E1400- E1450	Starches	Не са познати странични ефекти.
E1505	Triethyl acetate	Част от него се превръща в алкохол в тялото на човека.
E1510	Ethanol	Алкохол.
E1517, E1518	Glycerol acetates	Разтворител, извлечен от глицерин.
E1520	Propylene glycol	Овлажняващ агент, разтварящ агент, на база на петрол; има вкус на глицерин и затова се употребява в детските медикаменти и еликсири; употребява се в много кремове, сметаната, мехлеми, в козметичните продукти, продукти за коса и дезодоранти; уврежда централната нервна система и предизвиква дерматит.

Очевидно е, че българското общество трябва да възприеме политика на нулева толерантност към тази част от производителите на хранителните продукти, които предлагат продукти, съдържащи много опасни изкуствени добавки. Твърде възможно е приложението на тези вредни добавки да изправи бъдещите поколения пред изключително опасни заболявания и риск към появата на нови, неидентифицирани болести.

**AMERICA FOR BULGARIA
F O U N D A T I O N**

Фондация Америка за България

Публикуването на тази брошура е финансирано
от Фондация „Америка за България“.